

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Martini Martinii Tridentini E Societate Jesu Sinicae Historiae Decas Prima

Martini, Martino

Monachii, 1658

Quartus Imperator Uenius. Imperavit annis XXIII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11848

jam proximè aberat, mittit LIUORUM interitum doctum monet, ut exercitum reducat. Quem enim alioqui crediturum, arma duntaxat eum contra LIUOS sumfisse, ac non potiùs ambire imperium? istud autem non usque adè infelix esse, quin fortibus etiamnum abundet fidisque Præfectis. Paruit bene monenti SYANGUS, & cum CHANGO domum revertitur. QUONINGO quoque cum exercitu, quicum defecerat, in regiam regresso, Præfecti omnes, jam à LIUE familie posteris nil metuentes, agunt de Imperatore eligendo. Quem cum leges nonnisi ex HANA arcesserent; HIUM LIUEPANGI filium, secundum TAI regem missis legatis invitant. UENIUS ei nomen erat; qui & familie jure Procerumque in se benevolentiam libenter usus, ubi venit, omnium consensu Imperator est renunciatus.

QUARTUS IMPERATOR UENIUS.

Imperavit annis XXIII.

Pietas, aliarumque virtutum studium, & præcipuè in parentes ob-
servantia imperium UENIO dedit, exclusis alijs fratribus. Nam ob has maximè artes est electus à magistratibus. Nec minùs bellicà quoque virtute claruit; repressis, ut in loco referemus, TARTARIS, imperium identidem ad prædas agendas involantibus. Ut primum habenas imperij tractare cœpit, summam CHINPINGI PAI, que præfecturam denuo ratam esse iussit; QUONINGUM aulae magistrum declarat. Post menses aliquot à magistratibus rogatus, ut KIUM filium imperij successorem designaret; ita respondit. *Quantum filio meo defertis, eum destinando sceptris; tantum mihi detrabere de meà virtute, qualis eacunque est, videmini. Probi enim Imperatores ac sapientes non filijs, sed sui similibus, hoc est, sapientibus cedunt imperium. Tanta spes U & HOAIGAN reges, fratres meos manet; his, si virtutem amaverint, imperium post me debetur.* Urgent illi nihilominus, non antè desistentes, quàm cederet consilio. Hinc enim pacem imperij pendere, hinc turbam omnium extinctionem; nec ea nunc esse tempora, quæ olim, cum hominum simplicitas imperium sapientioribus ac virtutum sectatoribus deferret.

*Cyclo 42. 100.
59. ante Christ.
f. 179.*

Altero

Modestia Imperatricis.

Altero potestatis anno TEUAM conjugem legitimam imperatoriâ coronâ solemnî pompâ insignijt. Memorant hanc modestissimam fuisse feminam, morum elegantîâ & comitate inclitam. Concubinis, quod mulieres non facillè ferunt, eundem honorem, quem sibi haberi voluit; nullâ obtrectatione, nullâ invidiâ, ut fit, anxia. Nunquam etiam à marito imperatricis prærogativam ac titulum ambijt, liberum ei relinquens, quam vellet, extollere. Quin & Imperatricem jam renunciatam, Eunuchò ceremoniarum Præfecto iratam fuisse scribunt, quòd in convivio XINA M Imperatoris concubinam jusserrat humiliori loco accumbere. Verùm perbellè se purgavit Eunuchus, hoc omnino convenire dicens, ut concubina sedeat humiliùs, ne LIUHEUE CEÆque renovetur exemplum. Tum XINA locum humiliorem ultro petijt, Imperatrice tandem consentiente. Cujus iram in Eunuchum magisne mirer an illius modestiam, quam nec Imperatricis urebat gratia, nec familiaris & sæpe vitiosa mulierum æmulatio, non facillè statuerim.

Recusati honores.

Habebat Imperatrix fratres duos, QUANGYUEUM & CHANGKIUNIUM; quos Imperator tanquam consanguineos multis terris donare volebat. At illi maximam partem recusantes, solùm quantum ad vitam honestè tolerandam sufficiebat, voluerunt admittere. Erant ambo Philosophi virtute ac scientiâ ævo suo incliti; cùmque summas etiam Colai dignitates promererentur, adduci tamen haud potuerunt, ut eas admitterent. Timebant, ne alij Præfecti criminarentur, idcirco tantis honoribus auctos, quia fratres Imperatricis erant; quæ ad instaurandum LIUÆ familiæ exemplum facilis erat via.

Imperatoris benignitas.

Vere primo, ut Imperator suum in populos ac subditos amorem animique commiserationem ostenderet, convocatos magistratus omnes alloquens, *Nunc anni placidissimum est tempus, inquit; nunc sol arbores, plantas, et quicquid vivit, latificat, ut cum calo hilarata esse omnia videantur. Sed in communi rerum omnium latitâ multos è subditis meis video, qui malis oppressi, consenescent. Senum præcipuè me miseret, qui nisi sericis vestiantur, algent; nisi carne vescantur, esuriunt. Ego igitur, quòd subditi mei me non solùm ut dominum timeant, sed etiam ament ut patrem; illis non secus ac filijs providere cogito. Quare de meis tributis per totum imperium omnibus ætatem octoginta annorum superantibus carnis libram in singulos dies pendis volo; præterea quotannis serici*

rici gossipique libras ternas. Adhac, quâ patet imperium, tributorum dimidiam partem remitto; captivos autem omnes libertate dono.

Quò magis autem hujus Imperatoris comitas ac simplicitas patescat; juvat hîc adscribere, quod de eo traditum reperio. Memorant enim eodem tempore adductum esse generosissimum ac mirâ velocitatis equum, qui viginti quatuor horarum spatio quiverit mille Sinica stadia conficere. Quem cum Imperatori obtulissent; tunc ille, imperij vexilla & insignia, inquit, cum iter facio, me præcedunt; currus & equites sequuntur. Jam si velocissimo infideam equo, famulitium utrumque vexem necesse est. Nam & illos superabo, qui præcedent; quique sequentur, multò me minùs poterunt assequi. Solus autem si præcedam, quis non videt nec majestatis à me nec securitatis haberi rationem? quæ igitur nec mihi necessaria sunt, & famulis meis insuper molesta, non accipio; edicòque jam nunc, nequis in posterum ad me muneris loco quicquam afferat ejus, cui sola raritas pretium facit, usitatis contentum atque communibus. Multa alia de hujus Imperatoris simplicitate ac frugalitate narrantur. Quale illud, quod omnia vasa testacea voluit esse in palatio; nec imperatrici neque concubinis discolors vestes vel acu pictas permittebat. In palatio præterea nil quicquam passus est, ut Præfecti volebant, aut innovari aut addi; suorum se parentum domo contentum esse dicitans. Nec enim ullâ re meliorem se illis, ut habitaret, quàm illi, magnificentius.

Ejusdem frugalitas rarissimum equum restat accipere.

In cultu & suppellectili modestia.

Eodem anno, qui fuit ante vulgarem Christi epocham supra centesimum octogesimus octavus, visâ est in Sinis memoranda solis defectio; quo mense, non est proditum.

Anno imperij tertio HOAINAN rex CHANGUS ad Imperatorum salutandum venit. Hic cum in urbe regiâ in XINXERUM ducem, cujus odio jam inde à puero imbutus erat, fortè incideret, impotens animi, stricto eum ferro interfecit. Hujus odij causa paulò altiùs est repetenda. CHANGUM Imperatoris fratrem LIUEPANGUS è formosissimâ muliere susceperat; à CHAO rege ob raram formæ pulchritudinem Imperatori missa. Hanc LIUEPANGUS LIUHEUE irritandæ metu servabat in occulto, furtivis indulgens amoribus. Non fallebat ea res XINXERUM; qui LIUHEUE, cujus gratiam prensabat, quidquid ejus erat, aperuit. Illa, ut erat iræ, præsertim æmulationis accedente infaniâ, impotens; nihil intentatum reliquit, quò mariti amantiam è medio tolleret. Sed hoc agebat, quàm

Cades dicitur ob inveteratum odium.

Oo

poterat

poterat occultissimè, ne si quid resciret Imperator, illam alibi tutam fervaret. At enim occulta licet, LIUHEUÆ tamen insidijs patebat, ubique ad mortem qua sita. Demum ubi filium enixa, capsulâ clausum per certos homines ad Imperatorem misit; tum ferendis, queis ab Imperatrice continuò vexabatur, molestijs impar, suâ sibi manu vitam exhaustit. Imperator ut illius morte vehementer indoluit; sic filiolum semper amavit, & cum curâ enutritum tandem HOAINAN regem creavit. Hic est ergo CHANGUS, qui matris mortem ulturus XINXEKIUM occidit. Post cædem in tutum fugâ se recepit, insulato Imperatore. Culpæ tamen aliquantò post factâ gratiâ redijt ad regnum suum; ubi de obtinendo imperio consultare cœpit. Sibi enim debitum credebat, quia natu major è LIUPANGI filijs erat, præceps audaciæque projectæ. Unde IUENYANGUM Præfectum, suum nunquam audijt suadentem, nequid adversus Imperatorem moveret, suo contentus. Demum eò delapsus est, ut sumtis armis in Imperatorem fratrem insurgeret. Sed brevi victus & ab omnibus desertus aufugit è prælio. Postea verò, quàm se nec regem vidit, qui volebat Imperator esse, fame voluntariâ vitam miserè finivit.

Rex fame voluntariâ mortuus.

Nanye regio Sinarum Imperatori se subijcit.

Virtus armis potentior.

Sub hæc tempora NANYUE dicta, quæ QUANGTUNG & QUANGSI complectebatur, in leges Sinicas concessit; illecta Imperatoris virtute ac pietate, cui missis legatis ultro subjecit sese, fecitque tributariam, quicquid librî, doctrina & politia Sinica juberet, factura. Mirum dictu! gens illa, quæ nunquam ad id usque tempus arma Sinica timuerat, nunquam experta erat, virtuti non est ausa resistere, Arma inimica fortasse sprevisset ac repulisset etiam; uni virtuti manus dedit. Nimirum nihil tam barbarum ac ferum est, quod vera virtus non mitiget. Ac documento plus uno compertum habemus, plus virtutem ad regna subjuganda valere, quàm vim & arma. Et quoties id vicijs amiserimus, quod armis fortiter obtinueramus; funesta exempla in hac decade narrata, opinor, abunde testantur.

Pecunia ratio apud Sinas.

Nunc videamus, quæ sit apud Sinas ratio pecuniæ. Nunquam eorum regibus placuit vel argenteam cudi vel auream monetam; fraudes, quibus ista gens assueta, lucrique sagacissima, præcaventibus. Solo pondere argenti vel auri valorem expendunt; & quatenus quidque mistum purumve sit, accuratissimè dignoscunt. Quanquam auro nunquam utuntur ad emendum; quippe quod non pecuniam, sed mercem esse dicunt. Hinc autem fit, ut argentum continuo quasi tormento

mento subiaceat, & in minutissima frustra ferreâ forcipe ad hoc aptâ diffringatur. Dein, ut cuique lubet, iterum in massas refunditur, ac velut reviviscit in unum collectum; donec pro-emptoris necessitate iterum secentur in frustra. Res est haud exiguae molestiae ac laboris; non tamen tot fraudibus obnoxia, quàm pecunia si foret apud Sinas in usu. Cupream verò monetam à multo jam tempore habuere; quam hic Imperator ad meliorem commodiorémque formam revocavit, ac concessit insuper, ut ubique, modò sine fraude, in toto imperio cuderetur. Nam ante hæc tempora fiebat hoc in solâ regiâ, magnò quidem Imperatorum quæstu, sed majori populorum incommodo, propter itinerum difficultates ac distantiam locorum. Monetæ formam rotundam esse voluit; & in medio quadratum foramen, quò facilius filum infereretur. Insignitur quatuor plerumque literis, nomen Imperatoris & impositum valorem significantibus. Liberum præterea fecit omnibus, undecunque sâlem colligere; potissimum in id intentus, ut populi provideret utilitatibus, non ut eo vexando, suo tantùm serviret quæstui, quod est regum principumque personis oppidò indignum.

*Sal publicis
juri.*

Superiorum bellorum tempestas rem agrariam, in quâ Sinis magnam ad rempubl. momentum, non parùm afflixerat. Ad ejus artis refarcienda damna è Præfectorum consilio Imperator animum applicuit. Rationem plantandi moros, & bombyces educendi ab Imperatrice ceteras mulieres ejus exemplo doceri voluit; arbores & bombyces item in palatio alendi peculiari curâ ei mandatâ, cujus manu factas vestes sericas ad sacra tantùm adhibuit. Exemplo, cujus vis permagna semper fuit, cum à capite descendit in membra, commotæ totius imperij mulieres, etiam nobiliores, aggressæ sunt hoc artificium. Ipse quoque Imperator agriculturæ dabat operam, ut omnes ejus exemplo, etiam summi Præfecti, ad imitationem traherentur. Hinc rusticalia, festum Sinis diem, quem HINCHUN vocant, originem sumfisse crediderim. Rusticorum quidem proprius hic dies est; sed verè nobilissimus, quemque solemnem omnibus usus fecit. Primò enim vere, cum sol medium Aquarij signum ingreditur, etiamnum à Sinis ingenti per imperium universum pompâ in quâlibet civitate atque in ipsâ regiâ urbe dies iste celebratur, in hunc ubique ferè modum. Unus è primoribus Præfectis claro cum plausu symphoniâ gressibus præmoderante, collucentibus undique cereis & vexillis volitantibus,

*Res agraria
refluta.*

*Serici conficiendi
ars promota.*

*Rustica apud
Sinæ celebrata.*

*Ingent vacca
testacea.*

*Floret agri-
cultura apud
Sinas.*

redimitus floribus ad portam Orienti obversam progreditur. Hunc virorum turba sequitur pompæ fercula vestibus portantium, quæ veterum historiarum de agriculturâ monumenta vel è papyro, vel è ligno ficta repræsentantur, sericis aureisq; textilibus fulgentia. Varijs in locis assurgunt arcus triumphales procedentibus. Plateæ omnes aulais dependentibus superbiunt. In hunc igitur modum Præfectus ad urbem portam, de quâ dictum, procedit, veri adventanti quasi obviam iturus. Inter simulacra cætera præcipuè duo eminent. Alterum est vacca testacea tantæ nonnunquam magnitudinis, ut ab hominibus quadraginta portari vix queat. Alterum, sed vivum, est adolescens, quem diligentem ac laboriosum spiritum appellant; qui pedem unum nudum, alterum tibiali testum habet, virgâ vaccam testaceam continuo percutiens. Sequuntur rustici, omnia ferentes artis instrumenta. Neque hîc quidquam vacat mysterio. Continûa vaccæ verberatione significare volunt, quantam curam rustici debeant agrorum culturæ impendere. Per pedem adolescentis nudum, & alterum malè calceatum festinationem innuunt, quam rusticos oporteat adhibere, cum se rus conferunt ad laborem, ut nec temporis satis ad se vestiendos sibi permittant. Pompâ usque ad regis palatium, & in urbibus ad Præfectorum ædes deductâ, vacca testacea omnibus ornamentis ac floribus exuitur; è cuius aperto ventre, velut ex equo Trojano parvas magno numero vaccas, ex testaceâ nimirum matre testaceas extrahunt, è quibus unam singulis Præfectis mittit Imperator, simul monens ut omnem operam in agris colendis à populo curent adhiberi, seduloque invigilent, nulli nec agro nec homini liceat otiosum esse. Scribunt ipsum Imperatorem eo die terram aratro scindere ac sementem facere. Prorsus, ut sine aliarum gentium injuria verè affirmare posse mihi videar, haud aliam in agriculturâ magis diligentem, peritam & constantem esse, atque Sinicam. Unde non mirum, si tantæ hominum multitudini annonam terra sufficiat; cujus vix palmum unum in toto Sinico imperio, modò vel naturâ sit vel arte ferax, incultum aut sterilem invenias. Crebròque sermone celebrant Sinæ, maximum ac præcipuum regni opus agriculturam esse; nec alij rei magis à regibus & magistratibus iavigilandum.

Iisdem temporibus rex LEANG ab equo lapsus occubuit. Ob eam rem stabulo Præfectus sibi violentas manus attulit; reprehensus id-

circo

circo à Sinis, voluntariam mortem, ubi nulla virtutis vel honesti species apparet, improbantibus.

Anno imperij quarto decimo TARTARORUM centum & quadraginta millia, equites omnes imperio infusi, ad prædas more gentis agendas ad PUNGYANG usque penetrarunt urbem; ubi PINGKING hodie, urbs & ipsa, est sita. Contra quos Imperator ipse movere statuit; sed, postquam ingentem exercitum collegerat, mutavit consilium, importunis uxoris precibus retentus, & suo loco SIANGIUM Præfectum misit, secundissimo eventu. Ille quippe TARTAROS prælio fusos extra imperij limites eiecit, magnâ eorum editâ strage, omnique prædâ erepta, quam egerant. Sed enim haud multo intermisso tempore majoribus copijs, itinere duplici ac bipertito exercitu denuo in imperium sgressi, duas simul XENSIXANSIQUE provincias invasere, antiquâ prædandi cupidine. Tum verò Imperator, tripartito exercitu præmisso contra eos egressus, copias suas peropportunis locis ita disposuit, ut in provincias ulteriorem hosti progressum intercluserit. Primum exercitum ductabat AFUUS Præfectus, egregius bello dux ex AFUI familiâ, de quo sub LIEUPANGO diximus. Erat militaris disciplinæ tenacissimus, qui levem quoque illius impatientiam gravi poenâ multabat; de cetero suos milites liberalissimè tractabat & humaniter. Fortè ad ejus castra Imperator appropinquaret; cum, qui eum antecederant equites, excubias monent adesse Imperatorem, aperirent proinde portas. Contrà, qui stationem agebant, tesseram militarem exigunt. Quam cum illi reddere non possent; excubitores jubent eos recedere, alioquin hostiliter in eos invasuri, & Apud nos, inquit, tessera militaris, non Imperatoris nomen valet. Exclusus igitur Imperator coactusque recedere, cursores cum literis imperij signo munitis ad AFUUM mittit, queis adfuturum se monet. Tum denique AFUUS edixit suis, ut Imperatorem admitterent. Adest ergo cum suis equitibus Imperator; at excubitores etiam tunc eum arcent ingressu, causantes, se quidem jussos Imperatorem admittere, non tamen equo vectum, multò minùs ceteros equites. Interdixerat enim AFUUS severissimè, ne ullum unquam equitem admitterent. Quod fortasse fecit eo consilio; ut, quia TARTARI omnes equitant, & ob frequentem equitandi usum vix pedibus possunt incedere, strategematis eorum anteveteret. Utut est. Imperator unâ cum suis ex equo descendere coactus est; ille quidem sella gestatoriâ,

Irruptio Tartarorum.

Fides & constantia excubiarum.

toriâ, ceteri pedites omnes ingressi. Mos erat, ut, cùm Imperator veniret in castra, summus belli dux ad eum excipiendum procederet obviam. Sed hoc antè non licebat, quàm ordinâset aciem. Cùm igitur ad eò improvisò venisset Imperator, ut *A F U U* s tempus non haberet ad dispertiendos in totum ordines, ideo differebat obsequium. Ubi cognovit Imperatorem ad se jam ingressum; ita, ut erat armatus, ad eum excipiendum prodijt, stans ipsum veneratus, non flexo poplite. Sic enim ferebat mos Sinarum, hodièquæ fert, ut summus belli dux admissus ad Imperatorem, genua non flectat armatus; quo tamen obsequij genere reliqui omnes regem suum venerantur. Multi Praefectorum Imperatoris iram ab *A F U O* sumturi perviciâ pœnam verebantur. Sed contrà evenit. Is enim & hunc & milites collaudavit, & talem tamque severam disciplinam ab omnibus servandam esse dixit. Deinde *A F U U M* omnium aliorum ducum supremum jussit, eumque contra *T A R T A R O S* expeditionis comitem esse voluit. Quos non pugnando, sed vias tantùm intercludendo, ad tantam rerum penuriam adegit, ut multis suorum extinctis fame, domum redire coacti sint, equis suis plerisque consumptis in cibum. Memoriae traditum est, *A F U I* ducis militarem disciplinam & exactam imperiorum obedientiam plus valuisse, quàm fortitudinem. Rectè quidem ac sapienter. Hæc enim sine alterâ subinde magis ad latrocinia, quàm ad victorias est accommodata.

*Albus color
Sini in luctu.*

Tertio & vigesimo, quàm rerum potiri cœpit, anno decessit *U E N I U S*, optimus Imperator; quem triduo totum luxit imperium. Albâ omnes veste amicti; qui color luctûs apud Sinas est, ut apud nos pullus, index. Ejus rei rationem hanc afferunt, quòd sit color naturalis, cùm se reliqui ferè omnes debeant arti fulloniæ; quo se significare dicunt, nullam in dolore ambitionem vel artificium adhibendum esse. Nam ubi dolor verus est, abunde è naturâ ipsâ exprimitur.

Quid?

*Impostor pro-
mittit immor-
talitatem Im-
peratoris.*

Ceterùm hic Imperator nunquam se moriturum sibi penitens persuaserat; à quodam impostore deceptus, à quo pocillum magni pretij cum hac inscriptione accepit, *Hominum domino vita sempiterna!* quo promittebat eum immortalem fore. Delirabat in hunc modum anno imperij decimo septimo; quem imperij sui primum numerari voluit, vitæ perennis initium auspicari se stultissimè credens, epoto medicamento. Hac unâ re non sapuit. Neque ad eò mirum est hoc in Sini, vitæ proferendæ ad insaniam usque studentibus; cùmque

totam

totam felicitatem in eâ ponant, quia æternam ac meliorem ignorant, quidquid est huic indispensanda, omni studio sectantur. Et prorsus sibi persuadent ex LAOZUI doctrina medicamentis eò perveniri posse, ut immortales fiant. Quin multos esse fingunt in montibus errantes, qui nunquam moriantur, & avolent quasi spiritales, quocunque voluerint; imò in calum usque, cum libuerit, ascendant. Quid si fabulis hujusmodi materiam ac principium præbuerit ELIÆ atque ENOCHI historia? immortalitatis quidem hujus, multi sunt, qui toto passim imperio præcepta venditent; LAOZUI Philosophi juxtâ & sacrificuli sectatores, in quibus præcipuus TAUZUS. Hinc tam impensè chimica delectantur arte. Quippe penitus persuasum habent eandem esse rationem, quaque unguentum, quaque vita paretur æterna. Sed nimirum non essent solâ vitâ contenti, nisi divitijs abundarent insuper ad voluptates. Quæ mira prorsus & insignis est hominum alioqui sagacissimorum stupiditas; quâ de plura dicemus infra.

Refluere sub hoc Imperatore literarum studia; quique libri tenebris à CINA familia damnati latuerant, liberè jam in lucem protrahi cœpti. Quin & alij non minùs eruditione, quàm eloquentiâ pleni, nec ij pauci sunt compositi. Etiamnunc HANÆ familiæ scriptores magni æstimantur, ob dictionis ornatum ac styli. Sub eodem est inventa papyri conficiendæ, cui materiam sufficiunt arundines maceratæ, non vulgaris ratio. Hinc varia sunt ejus genera; quæ ad omnes, etiam vilissimos usus consultò accommodata divendunt per totam Sinam. Nec minùs variam habent ad scribendum; albæ, quæ in Europâ conficitur, nonnisi firmitate cedentem. Ante hæ tempora, ut est supra memoratum, arborum cortices adhibebant ac folia, in quibus literas stylo ferreo sculpebant. Hodie pro calamo utuntur penicillo pulchrè affabréque concinnato ex animantium pilis. Atramentum solidum, non liquidum miro artificio temperant; quod super lapides ad hoc paratos aquâ molliunt, ut à nostris pictoribus fit, cum colores terunt. Et in hunc modum omnia vel mente concepta vel ore prompta mandant papyro. Porrò modus atramenti conficiendi non inter mechanicas artes, sed liberales ab eis reponitur; quidquid ad literas quoquo modo spectat, è suâ vilitate in majus, illarum amore, tollentibus.

*Studia vestra
virescunt.*

*Papyri in
venta.*

*Sinarum
atramenti.*

QUIN-